

Türkiye-Irak Ekonomik İlişkileri

Türkiye, -Çin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Hindistan ile birlikte Irak'ın en önemli ticaret ortaklarından birisidir. Irak'ın temel ihracat ürünleri ham petrol ve petrol ürünleri, mineral yakıtlar ve damıtma ürünlerinden oluşmaktadır.

Harun ÖZTÜRKLER

2015 yılı sonu itibariyle Irak dünyanın en büyük beşinci petrol rezervlerine ve on ikinci doğalgaz rezervlerine sahip olan ülkesidir. Federal bir yapıya sahip olan Irak'ta, genel olarak bütçe gelirlerinin, özel olarak ise enerji kaynakları gelirlerinin merkezi hükümet ve Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi (KIBY) arasındaki paylaşımı ekonomi politik yapıdaki temel istikrarsızlandırıcı unsurlardan birisidir ve bu sorun referandum sürecinin ve referandum sonrasındaki gelişmelerin temel belirleyicilerinden birisidir. Ülkenin petrol rezervlerinin büyük çoğunluğunun Basra, Kerkük ve KIBY'nin kontrolü altındaki illerde bulunması bütçe gelirlerinin paylaşımını sorunlu kılan temel nedenlerden birisidir. KIBY'nin Irak Federal Mahkemesi'nin 25 Eylül'de gerçekleştirilen referandumun anayasal olmadığı ve sonuçlarının iptal edilmesine yönelik kararına saygı duyulacağını duyurmuş olmasına ve böylece referandum sürecinin fiilen sonlanmış olmasına karşın, bu durum merkezi hükümet ile KIBY arasındaki gelir paylaşımı ve diğer sorunların çözüldüğü, dahası Türkiye'nin en önemli ihracat pazarlarından birisi olan Irak ile ekonomi politik ilişkilerinin yeniden kurgulanması ihtiyacının ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir.

Türkiye ile Irak ekonomik ilişkileri 2000'li yılların başıyla birlikte hem Türkiye'nin dış politik ve ekonomik ilişkilerine bakışındaki radikal dönüşüm hem de Irak'ın yeniden imarı ve yapılandırılması süreci ile petrol başta olmak üzere kısıtlı sayıda mal ve hizmetin alış-verişinden birçok mal ve hizmetin

içerildiği ve belirli ölçülerde tamamlayıcılık özelliği taşıyan bir ekonomik ilişki biçimini aldı. Bugün Türkiye, Çin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Hindistan ile birlikte Irak'ın en önemli ticaret ortaklarından birisidir. Irak'ın temel ihracat ürünleri ham petrol ve petrol ürünleri, mineral yaktıklar ve damıtma ürünlerinden oluşmaktadır. Irak hemen her türlü malı ithal etmesine karşın, temel ithalat ürünlerini makineler, elektrikli ve elektronik ürünler ve motorlu taşıtlar oluşturmaktadır.

Türkiye ile Irak arasındaki ekonomik ilişkiler, 1980'ler boyunca süren İran-İrak Savaşı, Irak'ın 1990 yılında Kuveyt'i işgal etmesi ile başlayan Körfez Savaşı ve Türkiye'ye 40 milyar doları aşan bir ekonomik maliyete neden olduğu hesaplanan 2003 yılında başlayan Irak ile ABD öncülüğündeki çok uluslu koalisyon kuvvetleri arasındaki savaş ve sonrasındaki sürece rağmen, inişli çıkışlı da olsa kapsamı ve hacmi genişleyen bir gelişme göstermiştir. Üstelik ekonomik ilişkiler, su ve güvenlik/terör konuları başta olmak üzere çeşitli zorlu sorunlara rağmen, *ekonomik ortaklık* olarak adlandırılabilir bir gelişme gösterebilmiştir.

2008 yılında, o dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Irak'ı ziyareti Türkiye-İrak arasındaki ilişkilerde bir dönüm noktası olarak alınabilir. Bu ziyaret sırasında iki ülke arasındaki güvenlik, kültürel ve ekonomik ilişkileri geliştirmek amacıyla Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi anlaşması imzalandı. 2010 yılında Türkiye'nin KIBY'de konsolosluk açması böylelikle olan ekonomik ilişkilerin

Irak ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler ihracat ve ithalat bağlamında jeopolitik ve politik gelişmeler yanında –Irak'ın döviz gelirlerinin %80'nin ve hükümet gelirlerinin %90'nun petrol ve yan ürünlerinin üretimine ve dış satımına dayanması nedeniyle– petrol fiyatlarına da bağlıdır.

kapsam ve hacmini büyük ölçüde değiştirdi. Türkiye ile Irak arasındaki ekonomik işbirliğinin temel üç mekanizmasını Karma Ekonomik Komisyon, İş Konseyi ve Kara Ulaştırması Karma Komisyonu oluşturmaktadır. 2009'da imzalanan Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması ise ekonomik ilişkilerin temel yasal çerçevesini niteliğindedir.

Irak ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler ihracat ve ithalat bağlamında jeopolitik ve politik gelişmeler yanında –Irak'ın döviz gelirlerinin %80'nin ve hükümet gelirlerinin %90'nun petrol ve yan ürünlerinin üretimine ve dış satımına dayanması nedeniyle– petrol fiyatlarına da bağlıdır. Petrol fiyatlarının 2014 ortasında varil başına 110 dolardan 2016 ortasında 22 dolara kadar düşmesi Türkiye'nin Irak'a olan ihracat rakamlarına da yansımıştır; Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Türkiye'nin

Irak'a ihracatı 2014 yılında 10,9 milyar dolar iken, 2016 yılında 7,6 milyar dolara gerilemiştir. Bunda Irak'ta kamu kesiminin ekonomide büyük bir ağırlığa sahip olması da yatmaktadır. Buradan Türkiye ile Irak arasındaki ekonomik ilişkilerin Irak'ın ekonomik kalkınması ve büyümesiyle yakından ilişkili olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Bir yandan petrol fiyatlarının yükselmesi, öte yandan yeni petrol alanlarının geliştirilmesi, mevcut petrol alanlarının altyapı ve teknolojinin geliştirilmesi ve doğalgaz sektörünün geliştirilmesi, Irak'ta ihracat ve hükümet gelirlerini yükselterek ekonomik büyüme ve kalkınma sürecini destekleyecektir. Türk özel sektörü yatırımları, bu süreçte ekonomik ilişkilerin, özellikle enerji alanındaki ilişkilerin gelişmesinde önemli bir rol oynayabilir. Öte yandan, Irak'ta bir yandan 1980 yılından beri süre giden savaş ve bir yandan iç çatışma ve istikrarsızlık ekonomik altyapının hemen hemen tamamen tahrip edilmesine neden olmuştur. Irak'ın ekonomik önceliklerinin başında ekonomik altyapının yeniden inşası gelmektedir. Bu çerçevede Irak 2015 yılında bir reform planını uygulamaya koydu. Plan güvenlik yanında istikrar ve yeniden inşa, şeffaf bir yönetim ve yasal ve kurumsal bir yapı ve konut, imalat ve tarım sektörlerinin geliştirilmesini önceleyen bir uygulamanın hayata geçirilmesini hedeflemektedir. Bu bağlamda Türkiye, Toplu Konut İdaresi kanalıyla Irak'ta konut sektörünün geliştirilmesine teknik ve finansal destek ve doğrudan yatırımcı olarak katılabilir. Ayrıca, Türk özel sektörü imalat ve tarım sektörleri projelerinde doğrudan

yatırımcı olarak yer alabilir. Hâlihazırda altyapı, imalat ve tarım sektörü projelerinden pay almak için Çin, Güney Kore ve İngiltere başta olmak üzere Avrupa Birliği ülkeleri büyük bir yarış içerisindedir.

Türkiye'nin Irak'a ihracatı sınırlı sayıda malı içermektedir; Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) verilerine göre 2016 yılında Irak'a ihraç ettiğimiz belli başlı ürünler; mücevherat, buğday unu, ayçiçeği yağı, mobilya, bisküvi, yumurta, tavuk eti, turunçgiller, hijyenik havlu ve bebek bezleri, demir-çelik boru ve profil, demir-çelik çubuklar, izole kablo ve teller, demir-çelikten inşaat ve aksamı, margarin, dokunmuş halı, salça, çikolata malzemeleri, plastik ambalaj malzemeleri, hazır giyim, plastik boru, kuru baklagiller, deterjan, kağıt ambalaj malzemeleridir. Yine DEİK verilerine göre, Türkiye Irak'tan en çok altın, petrol yağı kalıntıları, hurda plastik ve kağıt ile sığır derisi ithal etmektedir. İki ülke ihracat ve ithalattaki mal sepetini geliştirme potansiyeline sahiptir.

Irak'ta Bağdat dışında bağımsız bir belediyeçilik yönetimi söz konusu değildir. Türkiye'de ise son on yılda belediyeçilik hizmetleri, altyapı ve bilgi birikimi oldukça gelişmiş bir durumdadır. Türkiye bu konudaki birikimini Irak'a aktarabilir. Örneğin, Irak'ın demiryolu ve metro ağı oluşturma ihtiyacı söz konusudur. İstanbul ve Ankara başta olmak üzere Türkiye'de metro altyapısı konusunda önemli bir birikim söz konusudur. Bu birikim Irak ile paylaşılabilir. Sağlık sektörü, sağlık kurumu ve sağlık personeli yetiştirilmesi bir diğer potansiyel işbirliği alanını teşkil

İki ülke arasındaki temel sorunlardan ikisi, gümrük vergileri konusundaki düzenlemelerde ve uygulamalardaki problemler ve sınır kapılarının yetersizliğidir. Bu iki sorunun çözümü kısa dönemde ekonomik ilişkilerin gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

etmektedir. Türkiye bankacılık sektörü ve finansal sektörü alanlarında da önemli bir gelişmişlik düzeyine, kurumsal ve teknik altyapıya sahiptir. Bankacılık ve finans sektörü Irak'ın öncelikle geliştirmesi gereken alanlardan birisini oluşturmaktadır ve iki ülke bu alanda da işbirliği yapabilir.

İki ülke arasındaki temel sorunlardan ikisi, gümrük vergileri konusundaki düzenlemelerde ve uygulamalardaki problemler ve sınır kapılarının yetersizliğidir. Bu iki sorunun çözümü kısa dönemde ekonomik ilişkilerin gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır. Uzun dönemde ise, iki ülke arasında ortak yatırım bölgeleri ve serbest ticaret bölgeleri oluşturulması ve ortak bir yatırım fonu kurulması ekonomik ilişkilerin gelişmesi ve sürekliliği için büyük önem arz etmektedir. ○

ORSAM Ortadoğu Ekonomileri Danışmanı, Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi